Audycje muzyczne – lekcje z 28 kwietnia i 5 maja 2020 – klasy 5 (c6) i III (c4)

- Przestudiuj porządnie poniższy slajd pod kątem muzyki Haendla i gatunków muzyki instrumentalnej
- Nie zapomnij przesłuchać podanych utworów
- Zadanie domowe na za 2 tygodnie jest na samym końcu prezentacji ;)

Lekcja z 28 kwietnia
Temat :
G. F. Haendel

Mistrz oratorium i muzyki chóralnej

Jerzy Fryderyk Händel

Jerzy Fryderyk Händel (czyt. hendel) urodził się w Halle (Niemcy), w tym samym 1685 roku, co Jan Sebastian Bach. Ojciec jego chciał, aby syn został adwokatem i zabraniał mu studiowania muzyki. Pomimo tego Händel nauczył się grać na skrzypcach, oboju, klawesynie i organach, a po śmierci ojca całkowicie poświęcił się muzyce. Wiele podróżował. Przebywał dłuższy czas we Włoszech, a od roku 1712 działał w Anglii. Zorganizował tam najpierw zespół operowy, następnie (po bankructwie opery) zajął się komponowaniem muzyki religijnej i okolicznościowej. Za swe wielkie zasługi otrzymał obywatelstwo angielskie. Pod koniec życia (podobnie jak Bach) utracił wzrok. Zmarł w Londynie w 1759 roku.

Jerzy Fryderyk Händel

Najważniejsze kompozycje Jerzego Fryderyka Händla

Utwory wokalno-instrumentalne:
- opery tworzone do włoskich tekstów, wśród nich *Kserkses*
- oratoria, z których najsłynniejszy jest *Mesjasz*

Utwory instrumentalne:
- *„concerti grossi"* na zespół smyczkowy i *basso continuo*
- koncerty na obój z towarzyszeniem zespołu smyczkowego i *basso continuo*
- koncerty organowe z towarzyszeniem zespołu smyczkowego
- sonaty na flet podłużny, obój lub skrzypce z towarzyszeniem *basso continuo*
- utwory na klawesyn
- *Muzyka na wodzie* – suita skomponowana na dworskie święto i wykonywana na barce pływającej po Tamizie
- *Muzyka ogni sztucznych* – suita, uświetniająca królewskie fajerwerki

Nazwiska waszych ulubionych kompozytorów epoki baroku wpiszcie do *Notatnika muzycznego*.

O WYKONYWANIU MUZYKI BAROKOWEJ

Jeszcze do niedawna muzyka barokowa grana była na instrumentach współczesnych, bez uwzględniania ówczesnych zasad muzykowania.

Dziś wielu artystów stara się powrócić do stylowego wykonawstwa dzieł baroku. Utwory wokalne śpiewane są specjalną techniką głosu. Unika się wielkich zespołów chóralnych. Muzykę instrumentalną wykonuje się na oryginalnych instrumentach z epoki baroku lub ich kopiach. Dużą popularnością cieszy się klawesyn, w skrzypcach zakłada się jelitowe struny i używa miękkich, łukowatych smyczków. Ozdobniki, zmiany dynamiczne i artykulacyjne wykonuje się zgodnie z regułami znanymi z ówczesnych podręczników do gry na instrumentach.

Utwory barokowe szczególnie pięknie brzmią w małych, pałacowych salach, bądź we wnętrzach kościelnych.

ZAPAMIĘTAJMY!

Styl barokowy panował w muzyce w wieku XVII i pierwszej połowie wieku XVIII. Komponowano wówczas muzykę polifoniczną, były też utwory pisane na głos lub instrument z towarzyszeniem *basso continuo*. Charakterystyczne dla tego stylu są częste kontrasty.

Najważniejszymi kompozytorami baroku byli: Arcangelo Corelli, Antonio Vivaldi, Jan Sebastian Bach, Jerzy Fryderyk Händel. Z polskich kompozytorów można wymienić Adama Jarzębskiego i Grzegorza Gerwazego Gorczyckiego. Popularnością cieszył się klawesyn.

Około 400 lat temu powstały we Włoszech pierwsze opery.

Posłuchajmy:
Jerzy Fryderyk Händel
Alleluja z oratorium *Mesjasz*
•
Jerzy Fryderyk Händel
Muzyka ogni sztucznych

Przykłady do słuchania

G. F. Haendel – *Alleluja* z oratorium *Mesjasz*
https://www.youtube.com/watch?v=IUZEtVbJT5c

G. F. Haendel – Hymn koronacyjny *Zadok the priest*
https://www.youtube.com/watch?v=MiXgOQ9_-RI

G. F. Haendel – Aria *Ombra mai fu* z opery *Xerxes*
https://www.youtube.com/watch?v=OdeOyrLHdSg

Lekcja z 5 maja 2020

TEMAT:

Gatunki barokowej muzyki instrumentalnej

Utwory instrumentalne

Gatunki muzyki barokowej

koncert

ZAPAMIĘTAJMY!

Sonaty klasyczne to trzy lub czteroczęściowe, instrumentalne utwory muzyczne. Pierwsza część ma zwykle formę allegra sonatowego, druga jest powolna, trzecia ma charakter menueta lub scherza, czwarta – finałowa to rondo lub temat z wariacjami.

Symfonia to sonata na orkiestrę.

Koncert

Koncert to nie tylko impreza muzyczna, ale także często spotykany rodzaj utworu muzycznego. Nazwa pochodzi od słowa *concertare* (czyt. konczertare) – współzawodniczyć. Głównym zamysłem koncertu jest właśnie **współzawodnictwo** między wykonawcami.

Najczęściej spotykamy dwa rodzaje koncertów:

- **concerto grosso** (czyt. konczerto grosso) – kiedy mała grupa muzyków współzawodniczy z większym zespołem;
- **koncert solowy** – gdy instrument solowy współzawodniczy z orkiestrą.

Concerto grosso

Concerto grosso, czyli koncert wielki, pochodzi z tych samych czasów, co sonata barokowa. Jest to kilkuczęściowy utwór instrumentalny na zespół, który tworzą:

- **concertino** (czyt. konczertino), czyli mała grupa wykonawców, najczęściej dwoje skrzypiec i wiolonczela albo skrzypce, flet i wiolonczela;
- **ripieni**, czyli większa grupa instrumentów – zwykle są to instrumenty smyczkowe oraz klawesyn lub organy, tworzące wraz z instrumentami basowymi grupę *basso continuo*.

Jeśli gra jednocześnie grupa concertino i ripieni, mówimy, że grają **tutti**, czyli wszyscy.

Posłuchajmy concerto grosso:
Jerzy Fryderyk Händel (czyt. hendel) *Concerti grossi*

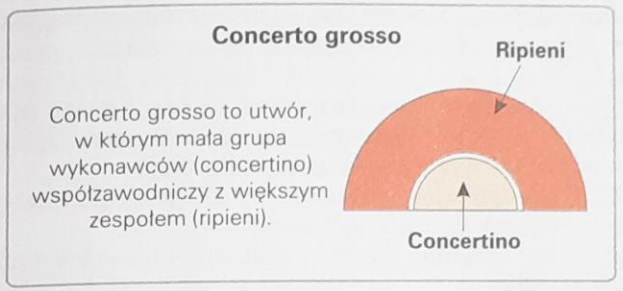

Concerto grosso to utwór, w którym mała grupa wykonawców (concertino) współzawodniczy z większym zespołem (ripieni).

Koncert solowy

Koncert solowy stał się popularny (obok concerto grosso i sonaty barokowej) już w czasach Händla i Bacha. Instrument solowy: najczęściej skrzypce, obój, flet, trąbka, współzawodniczył w grze z zespołem złożonym zwykle z instrumentów smyczkowych i *basso continuo*, czyli instrumentu basowego i klawesynu lub organów.

Aby solista mógł popisać się swymi umiejętnościami w grze, kompozytorzy umieszczali w jego partii wiele wirtuozowskich figuracji, pasaży czy ozdobników. Do tradycji należały improwizowane odcinki, tak zwane **kadencje**.

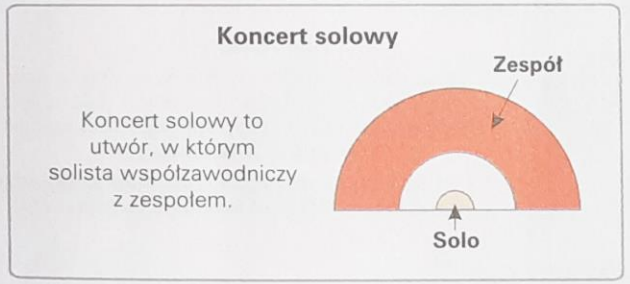

Koncert solowy to utwór, w którym solista współzawodniczy z zespołem.

Posłuchajmy koncertu solowego:
Wolfgang Amadeusz Mozart – koncerty skrzypcowe

Zagrajmy koncert solowy:
Antonio Vivaldi *Koncert skrzypcowy a-moll*. Zaobserwujmy skład instrumentów, tempo, metrum i charakter utworu.

Wielogłosowość polifonia

W czasach Haydna i Mozarta koncert instrumentalny przybrał kształt podobny do sonaty. Składał się jednak nie z czterech, lecz z trzech części:

- **CZĘŚĆ I** to **allegro sonatowe** (nieco zmodyfikowane w związku z udziałem instrumentu solowego). Pod koniec części orkiestra milkła, solista zaś wykonywał popisową kadencję.
- **CZĘŚĆ II – spokojna i liryczna**, aby solista mógł zaprezentować piękny dźwięk swojego instrumentu.
- **CZĘŚĆ III – szybka**, skoczna, taneczna, często w formie rondo lub wariacji.

Koncerty, sonaty i symfonie są komponowane nieprzerwanie aż do dziś. W ciągu wieków ich kształt uległ jednak znacznym zmianom. Wraz z upływem czasu kompozytorzy traktowali reguły swobodniej. Powstawały wielkie, trwające ponad godzinę symfonie, sonaty jedno lub dwuczęściowe, modyfikowano też formę allegra sonatowego. Koncerty zachowały wprawdzie element popisu i współzawodnictwa, jednak pod względem budowy znacznie różnią się od klasycznych.

ZAPAMIĘTAJMY!

W koncertach instrumentalnych ważną rolę odgrywa współzawodnictwo solisty (lub solistów) z zespołem. W partii solowej koncertów jest wiele elementów wirtuozowskich.

Koncerty klasyczne mają konstrukcję podobną do sonat, ale złożone są zwykle z trzech części.

Utwory polifoniczne

W muzyce polifonicznej mamy do czynienia z kilkoma głosami, z których każdy ma swoją własną melodię. Melodie wszystkich głosów muszą być dopasowane do siebie tak, aby nie tworzyły współbrzmień źle brzmiących. Zasady prowadzenia głosów w muzyce polifonicznej są więc bardzo skomplikowane.

Melodie w poszczególnych głosach mogą ze sobą kontrastować lub być podobne. Często spotyka się imitację, czyli pojawianie się takiej samej melodii kolejno w różnych głosach. Imitacja występuje w bardzo wielu utworach muzyki polifonicznej. Najczęściej spotykane rodzaje takich utworów to **kanon**, **inwencja** i **fuga**.

Kanon

Kanon to kilkugłosowy utwór, w którym jedna i ta sama melodia powtarza się kolejno we wszystkich głosach w ten sposób, że głosy zazębiają się z sobą. Melodia musi być tak skomponowana, aby powstające między głosami interwały nie były wadliwe.

Zaśpiewajmy kanony

Forma kanonu

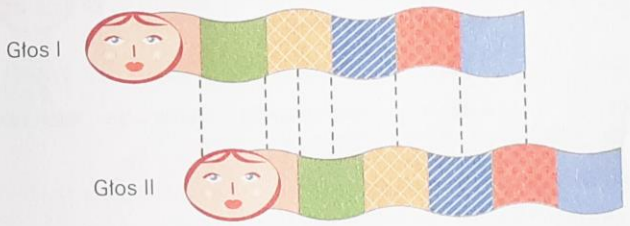

Inwencja

Inwencje są to dwu lub trzygłosowe krótkie utwory najczęściej klawesynowe. W wielu z nich występuje imitacja głosów. Nie jest ona tak ścisła jak w kanonach – melodie mogą trochę różnić się od siebie, ukazywać się wyżej lub niżej od początkowego głosu. Imitacja może dotyczyć tylko krótkich fragmentów melodii.

Zagrajmy inwencje:
Jan Sebastian Bach
Inwencje trzygłosowe

informacje w *Notatniku muzycznym*

fuga

Imitowana melodia stanowiąca **temat muzyczny** może przybrać jedną z ulubionych przez kompozytorów epoki baroku postaci:

- prowadzenie melodii **w ruchu prostym**, gdy głos imitujący idzie w tym samym kierunku co głos prowadzący;
- odwrócenie kierunku kolejnych interwałów melodii, czyli **inwersja**;
- wydłużenie wartości rytmicznych, czyli **augmentacja**;
- skrócenie wartości rytmicznych, czyli **dyminucja**;
- zagranie od końca, czyli **w ruchu raka**.

Temat muzyczny może też ukazywać się w kilku głosach w taki sposób, że w jednym głosie jeszcze się nie skończył, a już pojawia się w następnym. Melodia ulega więc jakby ścieśnieniu. Taki sposób ukazania tematu nazywamy ***stretto***.

Przekształcenia tematu w muzyce polifonicznej

Fuga

Fuga to najbardziej skomplikowana forma polifoniczna podlegająca bardzo ścisłym regułom konstrukcyjnym. **Jeden temat muzyczny** w kilkugłosowym utworze przeprowadzany jest kolejno przez wszystkie głosy.

Fuga składa się zazwyczaj z trzech segmentów, zwanych przeprowadzeniami.

I PRZEPROWADZENIE:

Temat muzyczny pojawia się najpierw **solo w jednym głosie**. Następnie występuje kolejno we wszystkich innych głosach, **w tonacji zasadniczej** lub **tonacji dominanty**. Pomiędzy kolejnymi przedstawieniami tematu w głosach słyszymy swobodne **łączniki**.

II PRZEPROWADZENIE:

Temat znów wędruje przez głosy, ale w nieco swobodniejszy sposób. Może być **w przekształconej postaci** (inwersji, dyminucji, augmentacji) i **w nowych, pokrewnych tonacjach**.

III PRZEPROWADZENIE:

Temat znów ukazany jest **w tonacji zasadniczej i tonacji dominanty**. Może przybrać postać inwersji, augmentacji, dyminucji. Pod koniec utworu często pojawia się **stretto**. Utwór kończy **coda**.

Budowa fugi

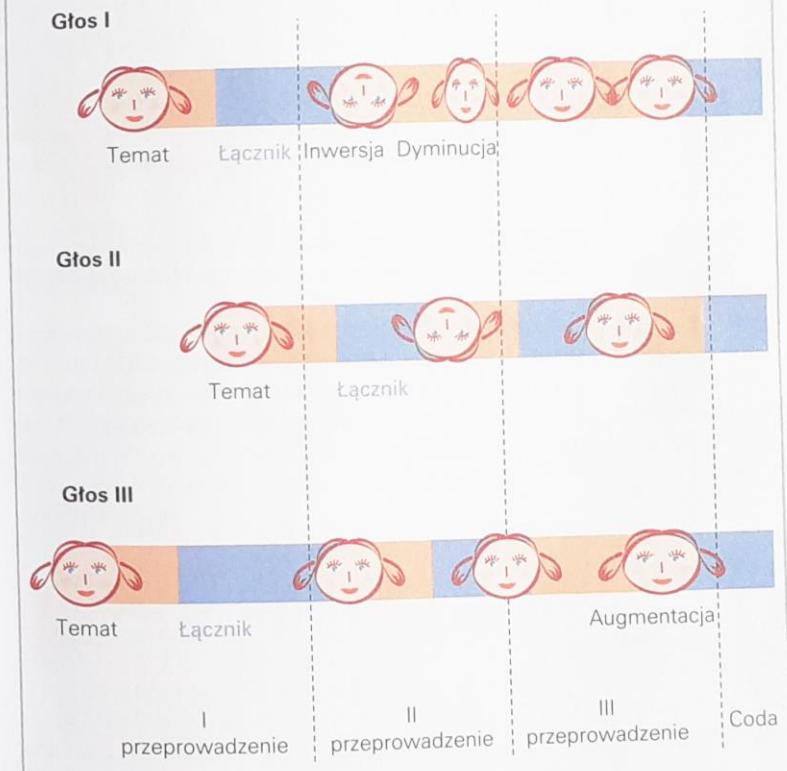

Przykłady do słuchania

J. S. Bach – *Koncert d-moll* na dwoje skrzypiec
https://www.youtube.com/watch?v=ILKJcsET-NM

J. S. Bach – *Inwencja trzygłosowa* a-moll
https://www.youtube.com/watch?v=jNCS8fxZCeU

J. Pachelbel – *Kanon D-dur*
https://www.youtube.com/watch?v=Rk5DWqls0gg

J. S. Bach – *Preludium i Fuga fis-moll*
https://www.youtube.com/watch?v=iyodQqilqyU

ZADANIE DOMOWE NA 11 maja

- Czym jest tzw. imitacja w utworze polifonicznym?
- Ile głosów ma typowa fuga?
- Fragment hymnu *Zadok the priest* Haendla jest oficjalnym hymnem której organizacji sportowej?
- Na jakie instrumenty solowe pisano najczęściej koncerty w epoce baroku?

Odpowiedzi proszę przesłać mailem do 11 maja najpóźniej:
adriansleczka@o2.pl